

IL-MUŽIKA SAGRA LI TINDAQQ FIL-FESTA TITULARI TA' MARIJA BAMBINA FL-ISLA U L-KOMPOŽITURI TAGHHA

(L-EWWEL PARTI)

M'hemmx dubju li waħda mill-atrazzjonijiet ewlenin fil-festi sollenni li jsiru ġewwa l-Bażilika Sengleana ad unur Marija Bambina fl-ewwel jiem ta' Settembru hija l-mužika sagra li tanima lill-funzjonijiet tan-Novena, partikularment nhar l-4 ta' Settembru meta ssir it-tifikira tal-Inkurunazzjoni u m'għandniex xi ngħidu lejlet u nhar il-festa.

Minkejja li nhar l-4 ta' Settembru u f'lejlet u nhar il-festa l-mužika sagra tkun aedata f'idejn is-Surmast Mons. Dun Ģwann Galea li jmexxi l-mužika tas-Surmast Carlo Diacono, din l-istess *Cappella* mužikali hija inkarigata mill-Kapitlu biex f'dawn il-jiem tesegwixxi wkoll żewġ xogħlilijiet kbar li huma propjetà tagħha. Qed nirreferi ghall-Antifona *GLORIOSAE VIRGINIS MARIAE* ta' Francesco Mallia Cassar u l-Innu AVE MARIS STELLA ta' Paolino Vassallo li wieħed isibhom arkivjati fl-Awla Kapitulari.

Din is-sena se nibda biex nitkellem dwar dawn iż-żewġ kompożituri flimkien mas-Surmast Giuseppe Caruana li fl-1921 rabat ismu hu wkoll mal-Inkurunazzjoni ta' Marija Bambina meta tana dak l-Innu tant sabiħ fuq versi tal-Poeta Nazzjonali Dun Karm Psaila u li jidu l-isem ISSA NTEMMET IX-XEWQA TA' QALBNA.

FRANCESCO MALLIA CASSAR (1821-1877)

Nafu li Francesco Mallia Cassar, iben Ġużeppi Mallia u Elena mwielda Cassar ġie mgħammed fil-Parroċċa tal-Isula nhar is-27 t'Awwissu 1821 mill-Kanonku Dekan u Viċi Parroku Dun Fortunato Costù. Tawh l-ismijiet ta' Franġisku, Ĝwanni, Ĝwakkin, Fortunat u Karmenu. Il-parrini kienu Karmenu Cassar u bintu Ĝwanna¹.

Skond l-istoriku Castagna, huwa studja l-mužika ma' Tommaso Madiona, Giuseppe Burlon,

Giuseppe Spiteri Fremond u ma' Sebastiani ġewwa Napli. B'din il-preparazzjoni tajba, huwa sab impjieg bhala direttur orkestrali mal-bastimenti tan-Navy Ingliża. Għall-ħabta tas-sena 1860 ħalla dan l-impjieg biex jibda jaħdem f'Malta bhala surmast u ghalliem tal-mužika. Castagna jsostni li għal xi żmien kien *Maestro di Cappella* fl-Isula iż-żda jekk qatt kelli u dan l-inkarigu, żgur li ma kienx jaqdih fil-festa titulari għax din, sa mill-1844, kienet tal-*Cappella* Bugeja. Tant hu hekk, li fl-arkivjital-Kolleġġjata teżistanti antifona *GLORIOSAE VIRGINIS MARIAE* (1865) kompożizzjoni ta' Filippo Bugeja, iben Pietro Paolo². Nafu fiż-żgħur, iż-żda, li Mallia Cassar ha ħsieb il-mužika f'xi festi oħra bħal ngħidu aħna dik tat-Trinità f'Mejju tal-1861 u dik tal-Madonna tal-Portu Salvo f'San Filippu³.

Il-qoxra tal-Manuskritt tal-Antifona 'Gloriosae Virginis Mariae' li Francesco Mallia Cassar ikkompona fl-1854

Imma anke jekk forsi qatt ma mexxa l-mużika tal-festa titulari, Mallia Cassar rabat ismu magħha għal dejjem għax għal din il-festa nistgħu nghidu li kiteb l-isbaħ biċċa xogħol tiegħu, l-antifona *GLORIOSAE VIRGINIS MARIAE* (1854). Sal-lum, din l-antifona għadha tindaqq fit-tmiem tal-quddiesa ta' l-Aħħar Salve nhar is-6 ta' Settembru, u bħala Introitu (l-innu tal-bidu) fil-quddiesa solenni tal-paneġierku nhar it-8 ta' Settembru. Mallia Cassar għoġbu jirregala din l-antifona lill-Kapitlu Sengleean fit-testment tiegħu ta' nhar it-2 t'Awwissu 1874 li sar quddiem il-Kjeriku Giuseppe Rossi⁴.

Il-kliem tal-antifona jgħid hekk:

*Gloriosae Virginis Maria
ortum dignissimum recolamus,
Quae et Genetricis dignitatem obtinuit,
et virginalem pudicitiam non amisit*

li bil-Malti jfisser:

Ejjew nagħtu qima mill-ġdid
lill-wild l-aktar dehen tal-Glorjuža Verġni Marija,
li ġabett d-dinjità ta' Omm, filwaqt li ma tilfitx
is-safa tal-verġinità.

Daqqa t'għajnej lejn il-partitura turik li din l-antifona hija fil-vokabularju normali tal-antifoni Maltin – mużika virili, melodija qawwija, trattament operistiku, kor ta' tliet vuċċijiet maskili u orkestrazzjoni mimlija ħafna, tant li tinkludi wkoll trijanglu u timpani.

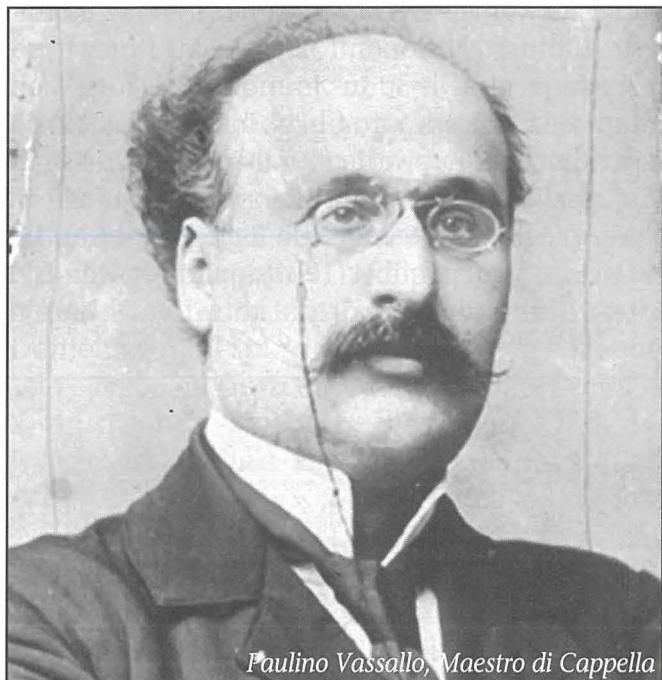
Bħala surmast tal-mużika, Francesco Mallia Cassar għallek numru ta' studenti li għamlu isem fl-istorja tal-mużika, fosthom Giorgio Fiamingo u l-aħwa Roberto u Francesco Decesare. Lill-istudenti tiegħu kien jinvolvihom ħafna. Tant hu hekk li fil-festa tal-Madonna tal-Porto Salvo cċelebrata nhar it-2 ta' Lulju 1861 inkluda żewġ kompożizzjonijiet ta' Fiamingo – *Gloria in excelsis Deo* u *Qui sedes* (żewġ movimenti mill-*Gloria* tal-quddiesa). Fil-festa tal-Via Sagra fl-Isla nhar il-Hadd 9 ta' Marzu 1873, il-mużika kienet f'idejn Roberto Decesare li dderieġa fil-preċenza tal-ġħalliem tiegħu. Mhux hekk biss imma dakinhar, tliet kompożizzjonijiet kienu ta' Decesare stess – żewġ strofi minn *Stabat Mater* (*Cujus anima u Vedit suum*) u *Tantum Ergo*.

Francesco ħalla din il-ħajja nhar is-7 t'April 1877 fl-ghomor ta' 56 sena. Huwa midfun fil-knisja

ta' Santa Liberata, immexxija mill-Patrijet Kapuċċini fil-Kalkara u li iżda f'dawk iż-żminijiet kienet tagħmel mal-Belt Vittoriosa⁵.

PAOLINO VASSALLO (1856-1923)

Meta titkellem dwar Paolino Vassallo tkun qiegħed tirreferi għall-figura mużikali li tispikka sew fl-ahħar deċennju tas-seklu dsatax u fl-ewwel tnejn tas-seklu għoxrin. Imwieled f'Bormla nhar l-24 ta' Lulju 1856, huwa beda jistudja l-vjolin ma' Domenico Amore li tah dik it-teknika meħtieġa biex seta' jiżviluppa fi vjolinista mill-aqwa. Id-daqq tal-orgni, it-teorija u l-kompożizzjoni bdiehom ma' Luigi Fenech u Giuseppe Spiteri Fremond. Nistgħu nghidu li Vassallo kien l-ewwel kompożitur Malti li mar għal studju avvanzat, mhux fl-Italja, kif għamlu ta' qablu imma ġewwa Parigi meta din kienet fil-quċċata tar-Romantiċiżmu. Jingħad li hemm studja ma' Ernest Guiraud u Jules Massenet. Fid-daqq tal-vjolin tant għamel progress li fl-1880 daħħlu prim vjolinista fl-orkestra tat-teatru *Opéra Comique*.

Paulino Vassallo, Maestro di Cappella

Lura Malta huwa waqqaf Istitut Mużikali li kien joffri korsiċiet komprensivi li estendew mill-ewwel materji sal-prattika avvanzata tal-armonija, il-kompożizzjoni u l-bqija. Tista' tgħid li l-maġġoranza tal-kompożituri u *Maestri di Cappella* tal-ġenerazzjoni ta' wara, kollha attendew f'dan l-Istitut. Tnejn minnhom huma Giuseppe Caruana li se nitkellmu dwaru hawnhekk u Carlo Diacono li dwaru sejrin nitkellmu fit-tieni parti ta' dan l-istudju.

Paolino Vassallo beda jagħti wkoll servizz ta' *Maestro di Cappella* f'xi festi liturġici sekondarji. Serva bħala direttur tal-Banda San Ġorġ ta' Bormla mill-1894 sal-1901. Għal din il-banda kiteb numru ta' xogħlijet li ntgħoġbu ħafna, fosthom *Marcia Trionfale*. Kien f'Ottubru 1902 li Vassallo nħatar *Maestro di Cappella* taż-żewġ Kattidrali ta' Malta. Propju sena wara, kif sejrin naraw f'aktar dettall 'il quddiem, il-Papa Piju X ħareġ il-famuż *Motu Proprio* dwar il-mużika liturġika, sitwazzjoni li qiegħdet lil Vassallo fuq quddiemnett għaliex hu mill-ewwel beda jdaħħal mużika skond ma ried il-Papa. Tant hu hekk li nhar it-22 ta' Novembru 1903, f'dak il-jum stess li fih ixxandar dan il-Motu Proprio, Vassallo ħaseb biex billi dakinh kienet il-festa ta' Santa Ċeċilja, Padruna tal-Mužiċisti, ġewwa l-Konkattidral jesegwixxi l-Messa Davidica ta' Lorenzo Perosi u l-antifona ta' Ravanello⁶.

Paolino Vassallo wkoll kelli jorbot ismu mal-Isla. Fl-1918 huwa ħa f'idejh l-linkarigu ta' *Maestro di Cappella* tal-Kolleġġjata wara Riccardo Bugeja u jidher li għamel ħames snin imexxi l-mużika fil-festa titulari⁷. Nissoponu illi li kieku l-mewt ma ġietx fuqu nhar it-30 ta' Jannar 1923, forsi kien idu m'ix-xid! L-istess ġara fil-każ taż-żewġ Kattidrali fejn allura mal-mewt tiegħu, il-kariga ta' *Maestro di Cappella* sfat vakata u l-Monsinjuri għażlu lil Carlo Diacono, l-istess għażla li għamel il-Kapitlu Senglean. Sentejn qabel (1921), meta ġewwa l-Isla saret l-Inkurunazzjoni tal-Istatwa ta' Marija

Mus. Ms. 047

Ave Maria Stella.

Inno dell'Incoronazione
di

Maria Bambina.

Composto dal Maestro Paulino Vassallo.

BASILICA – SENGLEA

Mus. Ms. 047 (A)

Il-qoxra tal-kopja tal-Manuskritt tal-Innu Ave Maria Stella li Paulino Vassallo ikkompona fl-1921

Bambina, Vassallo ikkompona l-mużika għall-AVE MARIS STELLA, innu li ġie esegwit taħt id-direzzjoni tiegħu stess hekk kif il-Bambina kienet qed titqiegħed taħt it-tribuna fix-Xatt tal-Isla⁸. Dan l-Innu għadu jindaqq sal-lum bħala l-Introjtu kemm fil-quddiesa solenni tat-tifikira tal-Inkurunazzjoni nhar l-4 ta' Settembru kif ukoll fil-quddiesa tal-Ahħar Salve nhar is-6 ta' Settembru.

Dan huwa l-kliem ta' l-Innu AVE MARIS STELLA:

*Ave Maris Stella,
Dei Mater Alma,
Atque Samper Virgo,
Felix Coeli Porta.*

*Sumens Illud 'Ave'
Gabrielis Ore,
Funda Nos In Pace,
Mutans Evae Nomen.*

*Salve Vincla Reis,
Profer Lumen Caecis:
Mala Nostra Pelle,
Bona Cuncta Posce.*

*Monstra Te Esse Matrem,
Sumat Per Te Preces,
Qui Pro Nobis Natus,
Tulit Esse Tuus.*

*Virgo Singularis,
Inter Omnes Mitis,
Nos Culpis Solutos,
Mites Fac Et Castos.*

*Vitam Praesta Puram,
Iter Para Tutum:
Ut Videntes Jesum
Semper Colletemur.*

*Sit Laus Deo Patri,
Summos Christo Decus,
Spiritui Sancto,
Tribus Honor Unus.*

Amen.

*Sliem għalik, kewkba tal-bahar,
Omm qaddisa u kbira t'Alla,
Dejjem Verġni bla mittiefsa,
Bieb il-hena u ferħ tas-sema.*

*Ilqa' l-'Ave' li bil-qima
Gabriel qed isemmagħlek,
ibdel fina l-isem t'Eva,
ħalli jerja' s-sliem fid-dinja.*

*Qaċċat kull irbit lill-ħatja,
ġib id-dawl lill-ghomja kollha,
Biegħed minna l-ħażen tagħna,
Niżżej fuqna l-ġid mis-sema.*

*Uri li tassew int Ommna:
wassal talbna quddiem Alla,
li fi ħnientu twieled minnek
biex isir għalina bniedem.*

*Verġni fost kulħadd magħżula,
ta' qalb ġelwa fost il-ħlejjaq,
itlob 'l Ibnek biex jagħtina
maħfra, safra u spiritu ħlejju.*

*Għinna ngħaddu ġajja mseddqa,
żommna sħaħ fit-triq iż-żgura,
sa ma niksbu l-ferħ tad-dehra
ta' Ĝesu' għal dejjem miegħek.*

*Lill-Missier it-tifħir tagħna,
gieħ u setgħa 'l Kristu Sidna,
lill-Ispirtu s-Santu l-qima,
sebh lit-tlieta, Alla Wieħed.*

Ammen.

Giuseppe Caruana (1880-1931)

Kompożitur ieħor li għamel isem fl-ewwel snin tas-seklu għoxrin huwa bla dubju Giuseppe Caruana. L-aktar li niftakru lil Caruana daž-żmien hu għall-innijiet popolari bħal "Nadurawk ja ħobz tas-sema", "L-Innu ta' filgħodu", "Fil-ħlewwa ta' Mejju" u tant u tant oħrajn. Imma skond bosta mużikologi, il-bravura ta' Caruana hi bil-wisq ogħla mill-kompożizzjonijiet ta' dawn l-innijiet popolari. M'għandniex xi ngħidu, ġewwa l-Isla huwa rabat ismu mal-ġrajjha tal-Inkurunazzjoni b'dak l-innu immortali *ISSA NTEMMET IX-XEWQA TA' QALBNA*, fuq versi ta' Dun Karm Psaila. Nafu wkoll li f'wieħed mill-jiem tan-novena, nhar il-5 ta' Settembru 1921, Caruana mexxa l-mużika "dopo pranzo e il 6 mattina".

Giuseppe Caruana twieled il-Belt Valletta fl-1 ta'

*Is-Surmast Giuseppe Caruana,
kompożitur tal-Innu
tal-Inkurunazzjoni*

Ġunju 1880 minn Ċensu u Lunzjata mwielda Callus. Kien l-ewwel wild tal-familja u ġie mgħammed minn Patri Rajmond Falzon OP ġewwa l-knisja tal-Portu Salvu fil-Belt. Tawh l-ismjiet ta' Giuseppe, Salvatore, Andrea, Giovanni u Antonio u bħala parrinijiet kellu lil Giuseppe Gauci u Giuseppina Zammit. HUTU l-oħra kienu Rafel, Domenico u Maria li mietet ta' età żgħira hafna.

Minkejja l-qagħda mwiegħra tal-familja, missierhom Ċensu xorta għamel kulma seta' u rnexxielu jagħtihom-l-ahjar livell ta' edukazzjoni u fl-ahjar skejjel ta' dak iż-żmien. Meta Giuseppe qallu li ried jagħtiha għall-mużika, ġie bejn halltejn. Rafel kien għal prokurator legali, Domenico għal spiżjar. Imma Giuseppe kif qatt seta' jiekol bil-mużika? Madanakollu l-missier xorta qiegħdu fit-triq li xtaq u bagħtu għand is-Surmast Paolino Vassallo li kif rajna aktar qabel kellu l-ahjar skola tal-mużika f'Malta. Wieħed mix-xogħlijiet bikrin ta' Giuseppe Caruana huwa l-mutett *O DEL CIELO GRAN REGINA* li kitbu fl-1901. Kull min semgħu mill-ewwel intebah bil-vina melodjuża li diġġa kellu minkejja l-21 sena tiegħu. Meta mbagħad f'Novembru 1903 ixxandar il-Motu Proprio, *TRA LE SOLLECITUDINI*, bil-ħsieb li jitwaqqfu darba għal dejjem l-abbużi fil-mużika sagra, Giuseppe Caruana flimkien mal-ġħalliem tiegħu Vassallo laqa' bil-ferħ r-riforma mitluba u beda jikkomponi f'dik id-direzzjoni.

Ma tista' bl-ebda mod tifred lil Mro. Caruana mill-Kungress Ewkaristiku li sar f'Malta fis-sena 1913. Kienet okkażjoni li tatu ġieħ mhux biss

lokalment imma wkoll barra minn xtutna. Ĝhal dik l-okkažjoni, fuq versi ta' Dun Karm Psaila huwa kiteb l-Innu NADURAWK JA HOBŽ TAS-SEMA (*T'Adoriam, Ostia Divina*), liema innu minn dakinhār inxtered u nstema' mad-dinja kollha.

Giuseppe Caruana žżewwiegħ lil Elena Laspina nhar l-24 ta' Ġunju 1913 fil-Bažilika tal-Porto Salvo l-Belt Valletta. Ix-xhieda kienu Michele Conti għan-naħha ta' Elena u s-Surmast Paolino Vassallo għan-naħha ta' Giuseppe. Żewwighom l-E. T. Mons. Angelo Portelli OP, Isqof Awżiljarju.

Il-prodott ta' Caruana fih madwar tliet mitt kompożizzjoni sagra, il-biċċa l-kbira minnhom xogħlijiet normali ta' *Maestro di Cappella* – quddies, salmi, antifoni, gradwali, offertorji, introjti, improperji għall-Ġimgħa Mqaddsa u għadd sabih ta' innijiet popolari fosthom l-Innu lil San Duminku ta' Kalaroga.

Il-mewt bikrija tiegħi fil-21 ta' Novembru 1931, meta kellu biss 51 sena, čaħħdet lil Malta minn talent prezjuż li kien qiegħed fil-milja tal-qawwa kreattiva tiegħi¹⁰.

Dan li ġej huwa l-kliem tal-Innu ISSA NTEMMET IX-XEWQA TA' QALBNA li nħar l-4 ta' Settembru 1921 ndaqq fi tmiem iċ-ċeremonja tal-Inkurunazzjoni. L-istess għadu jsir illum kull nħar l-4 ta' Settembru bħala għeluq grandjuż għat-tifkira ta' din il-ġrajja kbira:

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik:

Int ħabbejtnej, ja Tfajla tas-sema,
Imħabbitnej, o Robbieħha, tajnik.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna
Bil-kuruna fuq rasek rajnik:

Fit-taqbida mal-Faħxi, maż-Żieni,
F'widnejn ħutna titkellem smajnik.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik:

Fuq il-qabar ta' ħutna li xehdu,
Tal-ġieħ tagħna għassiesa qegħidniek.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik:

Int Helwa, Int Sabiħa, Int Hanina
Għalhekk b'Ommna, int taf, għażiżnik.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik:

Minn kull hażen li jisraq il-Paċi,
J'Omm, ħarisna: hekk dejjem tħabnik.

Issa ntemmet ix-xewqa ta' qalbna,
Bil-kuruna fuq rasek rajnik.

Alfred Camilleri

REFERENZI

1. Lib. Bapt. Par. Seng. Vol. VIII, fol. 94.
2. Ara Mus. Ms. 003 fl-Arkivju tal-Kolleġġjata Senglea.
3. Vella Bondin Joseph, IL-MUŽIKA SAGRA TA' MALTA FIS-SEKLI DSATAK U GHOXRIN, Pubblikazzjonijiet Indipendenza, Malta, 2000, p. 77-78.
4. Ara Mus. Ms. 024 (4) fl-Arkivju tal-Kolleġġjata Senglea.
5. Lib. Def. Par. Seng. Vol VII-VIII, fol. 342
6. Vella Bondin Joseph, IL-MUŽIKA SAGRA TA' MALTA FIS-SEKLI DSATAK U GHOXRIN, Pubblikazzjonijiet Indipendenza, Malta, 2000, p. 105-116.
7. Ara Veneranda Lampada: Introito ed Esito 1897-1921 (FP 4.10) u Esito Generale 1920-1925 (FP 4. 25) fl-Arkivju tal-Kolleġġjata Senglea.
8. Bonnici Alexander OFM Conv., L-ISLA: FI ĠRAJJIET IL-BAŽILIKÀ – SANTWARU TA' MARIJA BAMBINA, Vol. III, Parroċċa tal-Isla, Malta, 1991, p. 247.
9. Programm taċ-ċelebrazzjoniċi sollenni marbuta mal-ġrajja tal-Inkurunazzjoni u l-festa ta' dik is-sena li habbet il-Hamis, 8 ta' Settembru 1921. Ara s-sezzjoni: LA MUSICA.
10. Leħen is-Sewwa, 15 ta' Mejju 2004, p. 10.